

УДК 534.6.08:534.631

А.М. Гетало, О.В. Хорольський, С.А. Стеценко

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

РЕЗОНАНСНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ АКУСТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ФТОРЗАМІЩЕНИХ СПИРТІВ

A.M. Getalo, O.V. Khorolskyi, S.A. Stetsenko

RESONANCE METHOD OF ACOUSTIC PROPERTIES INVESTIGATION OF FLUORINATED ALCOHOLS

Переважна більшість акустичних методів або мають малу точність на низьких частотах, або потребують значний об'єм рідини для дослідження. Розроблений Еггерсом [1], резонансний метод продемонстрував високі потенціальні можливості, зокрема при роботі в низькочастотному режимі, коли інші методи неефективні. Резонансний метод ґрунтується на використанні стоячих хвиль, які утворюються в рідині між двома кварцовими перетворювачами на резонансній частоті.

Якщо акустичне поле комірки плоске і однорідне, а коефіцієнт відбиття від меж рідина-кварц дорівнює одиниці, то залежність амплітуди резонансного піка від частоти можна виразити так:

$$u = u_{\max} \left(1 + \frac{\sin^2(\pi(f - f_r)/f_0)}{sh(\alpha l)} \right) \approx u_{\max} \left(1 + \frac{\pi^2 \Delta f^2}{c^2 \alpha^2} \right)^{\frac{1}{2}}, \quad (1)$$

де $f_0 = c/2$ – основна частота об'єму рідини, а наближення маємо з умови $\alpha l \ll 1$.

Аналіз (1) показує, що при умові $\frac{\pi \Delta f}{c \alpha} = 1$ або $\frac{\pi \Delta f}{f_n \alpha \lambda} = 1$ маємо $\frac{\Delta f}{f_n} = \frac{\alpha \lambda}{\pi}$, тоді значення

$u \approx 0,707 u_{\max}$. Отже, вимірюючи ширину Δf резонансного піку на висоті 0,707 від максимальної, можна розрахувати величини α .

Частотна ширина полоси Δf залежить від загального стану системи. У реальних системах розширення резонансної полоси викликане не тільки втратами в рідині, але й втратами в п'єзокристалах, розсіянням, тертям біля стінок комірки тощо. Для виключення впливу цих ефектів вимірюють ширину резонансної лінії в рідині, власним поглинанням якої можна знехтувати $\Delta f_{\text{нор}}$. Потім вимірюють ширину резонансної лінії комірки, заповненої досліджуваною рідиною $\Delta f_{\text{досл}}$. Величину добутку поглинання звуку і довжини хвилі в досліджуваній рідині знаходять за співвідношенням:

$$\alpha \lambda = \pi (f_{\text{досл}} - f_{\text{нор}}). \quad (2)$$

На рис. 1 показана схема резонансної установки. Основний вузол – резонансна порожнина з досліджуваною рідиною (комірка), обмежена двома ретельно встановленими п'єзокристалами. Якщо довжина звукової хвилі кратна відстані між п'єзокристалами, то в порожнині генерується стояча хвиля.

Величина резонансного сигналу пропорційна швидкості звуку, а ширина його полоси – поглинанню. Неважко показати, що в різних рідинах зміщення резонансного піка пропорційне різниці величин їх швидкостей і виконується наближена рівність:

$$\frac{\delta c}{c} = \frac{\delta f}{f}, \quad (3)$$

де δc і δf – різниці між швидкостями і частотами відповідно досліджуваної та стандартної рідин. Поглинання визначається за шириною Δf резонансної полоси на

половині її висоти. Паразитні втрати можна оцінити за допомогою стандартної рідини, оскільки величини, обернені до добротності $Q = f / \Delta f = \pi / (\alpha \lambda)$, адитивні:

$$Q_{\text{вим}}^{-1} = Q_{\text{нс}}^{-1} + Q_{\text{втрати}}^{-1} \quad (4)$$

Діапазон застосування цього методу в достатній мірі залежить як від розміру комірки, так і від загальної величини поглинання. При зменшенні об'єму вимірювальної комірки величина $\Delta f_{\text{пор}}$ збільшується, а отже, збільшуються і паразитні втрати в системі. Вимірювання у комірці об'ємом 40 мл, що містить рідину з поглинанням $\alpha f^{-2} \approx 100 \cdot 10^{17} \text{ см}^{-1} \text{ с}^2$, можна проводити на частотах від 0,5 до 10 МГц, а в комірці об'ємом 10 мл – від 2 до 100 МГц.

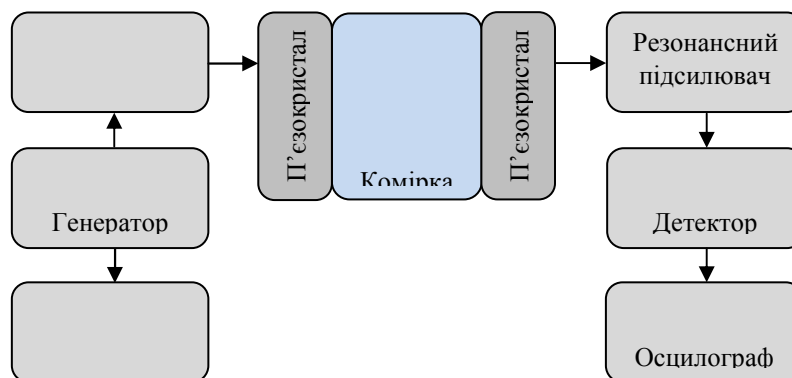

Рис. 1. Схема резонансної установки.

Експериментальні дослідження у гептанолі-1 ($\text{CH}_3(\text{CH}_2)_5\text{CH}_2\text{OH}$), 2,2,3,3,4,4,5,5,6,6,7,7-додекафторгептанолі-1 ($\text{CHF}_2(\text{CF}_2)_5\text{CH}_2\text{OH}$) та 1Н,1Н-тридекафторгептанолі-1 ($\text{CF}_3(\text{CF}_2)_5\text{CH}_2\text{OH}$) проводилися в інтервалі температур (293 ÷ 353) К [2]. Густина (ρ) вимірювалась пікнометричним методом з похибкою 0,05 %. Швидкість поширення звуку (c) і коефіцієнт поглинання звуку (αf^{-2}) вимірювалися резонансним методом, похибки становили відповідно 0,1 % та 3-5 %.

Аналіз експериментальних даних показує, що з ростом температури швидкість поширення звуку лінійно спадає у досліджуваних рідинах. Розраховані коефіцієнти класичного поглинання та об'ємної в'язкості, час акустичної релаксації. Температурна залежність часу акустичної релаксації $\tau_s = f(T)$ у досліджених об'єктах носить складний нелінійний спадний характер. Оскільки у розглядуваному температурному інтервалі величина $\alpha_{\text{екс}} f^{-2}$ зменшується з ростом температури, а відношення η_v / η_s зростає, то можемо стверджувати, що механізм поглинання звуку у фторзаміщених спиртах обумовлений структурною релаксацією [3].

Таким чином, висвітлений резонансний метод дослідження акустичних властивостей рідин, який застосований для вимірювання швидкості поширення та коефіцієнт поглинання звуку у фторзаміщених спиртах. Встановлено, що в даному температурному інтервалі для фторзаміщених спиртів характерна структурна релаксація.

Література

1. Eggers F. Ultrasonic velocity and attenuation measurements in liquids with resonators, extending the MHz frequency range / F. Eggers // *Acustica*. – 1992. – V. 76. – P. 231240.
2. Kirsch P. *Modern Fluoroorganic Chemistry: Synthesis, Reactivity, Applications* / P. Kirsch. – Weinheim: Wiley-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, 2004. – 320 p.
3. Михайлов И.Г. Основы молекулярной акустики / И.Г. Михайлов, В.А. Соловьев, Ю.П. Сырников. – М.: Наука, 1964. – 516 с.